

Jan Konior

‘La misión católica durante los siglos XVI-XVII: contexto y texto’, Franz Helm, [b.m] Boliwia 2002 : [recenzja]

Nurt SVD 45/1 (129), 309-312

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Recenzja

Franz Helm SVD, *La misión católica durante los siglos XVI-XVII: contexto y texto*, Editorial Verbo Divino (Boliwia) 2002, 624 s. ISBN 99905-43-86-0

Książka jest tłumaczeniem z języka portugalskiego na hiszpański. To piękna praca austriackiego werbisty o. Franza Helma, który w latach 1984-1988 był sekretarzem generalnym Papieskich Dzieł Misyjnych [Misionales Pontificias de Viena, Missio-Austria]. Obecnie jest profesorem misjologii wydziału teologicznego Sankt Gabriel w Mödling k. Wiednia. Posiada doświadczenie misyjne, ponieważ przebywał i studiował w Brazylii w latach 1987-1998 w Pontificia Faculdade de Teologia Nossa Senhora da Assunção da São Paulo. Jego pobyt w São Paulo uwieńczony został prezentowaną tutaj rozprawą naukową. W swojej pracy Franz Helm dokonuje analizy porównawczej dwóch katechizmów: Matteo Ricciego (Pekin 1603) i José de Acosty (Lima 1584) w różnych kontekstach kulturowych. Porównuje metody pracy misyjnej stosowane w Ameryce Łacińskiej do początków wieku XVII, z innymi metodami ewangelizacyjnymi, stosowanym w tej samej epoce w Chinach.

Franz Helm podjął się odważnego zadania ukazania obszaruwo skrajnie różnych kultur: latynoamerykańskiej (*Aproximación coyuntural, la sospecha de los colonizados y su protagonismo en la en la evangelización inculturada*, s. 15-84) i chińskiej (*Matteo Ricci y su actuación misionera en China*, s. 164-205) na tle chrześcijaństwa oraz imperialistycznej i kolonialnej ekspansji Europy, głównie jej części iberyjskiej. Nakreślając tło historyczne autor ukazuje wprowadzone przez Acostę nowe metody pracy misyjnej. Przedstawia konteksty historyczne i kulturowe Chin oraz Peru, analizując je oddzielnie. W oparciu o treści teologiczną, soteriologiczną i eklezjologiczną konstruuje porównawczy obraz, stanowiący główną część całego studium. W ostatnim rozdziale pojawia się słowo kluczowe *conexión* (połączenie, związek), wskazujące na komparatywne rezultaty prezentowanej problematyki, a także na perspektywy ewangelizacyjne dzisiaj i w przyszłości.

W poszczególnych rozdziałach omawianej publikacji wnikliwie przedstawiono przebieg kolonizacji latynoamerykańskiej oraz metody katechizacyjne i modele misyjne. Uwzględniono również miejsce epistemologiczne misjologii latynoamerykańskiej w zestawieniu z Ewangelią i ewangelizacją, z nowym paradygmatem ewangelizacyjnej inkul-

turacji (*evangelización inculturada*), z akomodacją, adaptacją, asymilacją oraz akulturacją Ewangelii (s. 84). Następnie autor opisuje misje w Peru i w Chinach, charakteryzując geograficznie, topograficznie, politycznie i komercyjnie ekspansję europejską w XVI wieku. Helm nakreśla obraz ówczesnej chrześcijańskiej Europy z jej dezintegracją i ekspansją, uwzględniając przy tym Portugalię i Hiszpanię wraz z misją Towarzystwa Jezusowego i sytuacją José de Acosty jako misjonarza wprowadzającego nowe metody katechetyczne w Peru – kraju o długiej tradycji państwowej, związanej z imperium Inków (*Tahuantinsuyu*).

Zaprezentowane przez autora aspekty historyczno-kulturowe oparte na tekstach źródłowych dokumentów, obejmują „kontekst w tekście” a „tekst w kontekście” (zgodnie z tytułem książki *contexto y texto*). Nawigując do katechizmu Acosty, Helm przedstawia doktrynę chrześcijańską (*Doctrina Cristiana*) w oparciu o dokumenty Kościoła, szczególnie Soboru Trydenckiego, sumę wiary katolickiej (*La suma de la fe católica*) wraz z pojęciem Boga i Trójcy Świętej, Jezusa Chrystusa oraz Kościoła Świętego, sakramentów (*los Sacramentos*) i cnót (*las Virtudes*). Omawia *Katechizm skrócony* (*Catecismo breve*) oraz *Katechizm większy dla tych, którzy są bardziej pojętni* (*Catecismo mayor para los que son mas capaces*, s. 286), a także inną jego wersję – tzw. *Skrócony katechizm dla nieokrzestanych i zajętych* (*Catechismo breve para los rudos y ocupados*). Następnie porównuje katechizmy Acosty i Matteo Riccio. Ten ostatni w swoim katechizmie omawia nie tylko elementarną naukę Kościoła, ale przedstawia również elementy konfucjanizmu (humanizm konfucjański *jen* 仁) i taoizmu. Wyjaśnia, że duch i dusza (*Espiritus y almas*) nie są tym samym, co konfucjańska energia *chi* 氣 (*materia-energia*), pokazuje różnicę między chrześcijaństwem a taoizmem polegającą m.in. na braku w chińskiej nauce kategorii intencji (*ausencia de intención*), co – wbrew chrześcijaństwu – pozwala stawiać człowieka obok metali, skał, roślin i zwierząt. Katechizm Riccio uwzględnia jednak ważne aspekty kultury chińskiej dla potrzeb katechetycznych; pochwała na przykład konfucjanizm za jasną definicję czystości i kategorię szczerości intencji; podkreśla również duże znaczenie chińskiego pojęcia Pana Nieba *Tien Zhu* 天主 (*Verdadero Significado sobre el Señor de Cielo*).

Począwszy od XVI wieku katechizmy – uwzględniające socjopolityczne i kulturowe aspekty, respektujące miejscowe warunki danej kultury – były ważną częścią ewangelizacji krajów misyjnych. Zarówno w Peru jak w Chinach obecna była wielowymiarowość kulturowa i językowa. W Peru oficjalnym językiem już w XV wieku był hiszpański (*castellano*), a w Chinach, począwszy od dynastii Han 漢 (206 p.n.e.-220 n.e.), chiński (mandaryński). Kiedy Ricci przybył do Chin ideogramy

chińskie były już w użyciu od ok. 3000 lat, z ogromnym wpływem na pobliską Japonię, Koreę i Wietnam. Natomiast Acosta konfrontował kulturę europejską z autochtoniczną kulturą Peru.

Ricci uczył się w szkole tradycji i filozofii chińskiej, aby później zdobyć dla Chrystusa elity intelektualne Chin. Acosta zaś pozostał w peruwiańskiej szkole autochtonicznej (*escuela indigenas*, s. 371) bazującej przeważnie na mitach. Ricci nie miał innego wyboru, jak przestrzegać już dawno ustalonego hierarchicznego porządku i systemu edukacyjnego w Państwie Środka. Acosta pisał w języku *castellano*, Ricci w języku Konfucjusza. Ricci używał terminów konfucjańskich, Acosta – zaczerpniętych z rodzimej, amerykańskiej kultury.

Zarówno Ricci, jak i Acosta, wychodząc z antropologii arystotelesowsko-scholastycznej, prowadzili działalność misyjną, nowatorską w metodach katechetycznych na poziomie intelektualno-doktrynalnym, pozwalającą zdobyć nowe kulturowe doświadczenia dla potrzeb misyjnych. Pamiętać tu trzeba, iż w Peru Ewangelia była niejako narzucona przez kolonizatorów (*mucha imposición*) łamiących kulturę rodzimą (*una ruptura con las culturas autóctonas*, s. 465), natomiast w Chinach przeważała postawa praktyki stałego dialogu (*postura de contunuidad y una práctica dialogal*).

Doświadczenie naszych dwóch misjonarzy pokazuje na słuszność wybranych przez nich metod ewangelizacyjnych. Czy jednak dzisiaj te metody byłyby takie same? Jak żyć w świecie, nie będąc z tego świata? Jak żyć Ewangelią w świecie, nie dając się przez ten świat zniewolić? Jak inkulturować się w strukturach politycznych i socjalnych, nie gubiąc pierwiastków Bożych? Jak żyć w świecie globalizacji, w ideologii neoliberalizmu, w społeczeństwie konsumpcji, gdzie ekonomia rządzi i dyktuje swoje prawa? Jak skuteczniej rozpowszechnić ewangelizację elektroniczną *via satelita*? Czy Kościół wyciągnął wnioski z historii, ze swojej tryumfującej przeszłości?

Wszystkie kultury świata z całym bogactwem i dorobkiem są tylko pięknym tworem ludzi w określonym czasie i przestrzeni i zawsze pozostaną prowizoryczne i niedoskonałe, jeśli ludzie owych kultur nie przyjmą do swoich serc prawdziwego i jedyne Boga. Ricci i Acosta żyli w różnych kulturach, będąc pielgrzymami w drodze (*en camino*), gdzie *kairos* dotyka człowieka, niezależnie od kultury, struktur politycznych, socjalnych i religijnych. Byli tymi towarzyszami-pielgrzymami (*compañeros-pelegrinos*, s. 531), którzy towarzyszyli innym, doprowadzając ich do spotkania z Bogiem.

Książka, napisana pięknym językiem, oparta jest na obszernym materiale źródłowym i doświadczeniu misyjnym samego autora, z do-

skonałym tłumaczeniem, wiernie oddającym oryginał portugalski. Należy wyrazić radość, że Franz Helm SVD zajął się, godnymi nieustanniego przypominania, postaciami jezuickich misjonarzy. Autorowi należy wyrazić uznanie za wybór tematu i prowadzenie go w sposób klarowny. Publikację czyta się z wielką przyjemnością i pożytkiem, karmiony jest bowiem *intellectus et spiritus*.

Jan Konior SJ

